

บทที่ 5

บทสรุปและแนวโน้ม

บทสรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีเหนือนับแต่ญี่ปุ่นรุกรานเกาหลี เป็นไปในลักษณะของความเป็นปรปักษ์ เห็นห่างและไม่ไว้วางใจต่อกัน ถึงแม้ทั้งสองประเทศต่างมีความพยายามที่จะปรับความสัมพันธ์สู่ระดับปกติระหว่างกันก็ตาม แต่กลับต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค ในการปรับความสัมพันธ์มาโดยตลอด นับแต่เกาหลีได้รับการปลดแอก จากการตกเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น หลังจากญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งนี้สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ มีส่วนอย่างมากต่อการปรับความสัมพันธ์ ด้วยการที่ประเทศมหาอำนาจ แข่งขันกันขยายอิทธิพล เผชิญหน้ากันทางการเมืองและอุดมการณ์ของตน ซึ่งเรียกกันว่าสภาพสงครามเย็น และได้เกิดการแบ่งค่ายอุดมการณ์ ประเทศเล็กจำต้องเลือกว่าจะอยู่ค่ายใด เพื่อที่ไม่ตกเป็นเป้าหมายของการแข่งขันดังกล่าว ญี่ปุ่นซึ่งยังได้รับความบอบช้ำจากสงคราม และถูกสหรัฐอเมริกาควบคุมดูแล จึงจำต้องเลือกดำเนินนโยบายคล้อยตามสหรัฐอเมริกา ในขณะที่เกาหลีเหนือ เลือกประกาศตนเป็นคอมมิวนิสต์ด้วยการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียตและจีน ส่งผลให้ญี่ปุ่นและเกาหลีเหนือไม่สามารถปรับความสัมพันธ์ต่อกันได้ แต่หลังจากที่สหภาพโซเวียตผู้นำค่ายโลกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ล่มสลาย ทำให้สภาพของการแข่งขันและการเผชิญหน้าทางการเมืองและอุดมการณ์ หรือสภาพของสงครามเย็น ได้ยุติลง สภาพของการเมืองระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น ประเทศต่าง ๆ หันมาเน้นการส่งเสริมและการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ประเทศมหาอำนาจต่าง

เปลี่ยนแปลงนโยบาย ปรับความสัมพันธ์กับประเทศที่เป็นศัตรูในยุคสงครามเย็น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนโยบายของมหาอำนาจ ที่มีส่วนผลักดันให้ญี่ปุ่นและเกาหลีเหนือหันหน้ามาปรับความสัมพันธ์อย่างจริงจัง ในยุคหลังสงครามเย็น คือการที่สหภาพโซเวียตและจีน ปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้ และได้สถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการได้สำเร็จ ในปี ค.ศ. 1990 และ 1992 ตามลำดับ นอกจากนี้เป็นด้วยเหตุผลของญี่ปุ่นและเกาหลีเหนือเองที่ต้องการจะลดล้างความเป็นปรปักษ์ต่อกัน จึงได้พยายามที่จะปรับความสัมพันธ์ แต่ความพยายามดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ

การปรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีเหนือ ในยุคหลังสงครามเย็นไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยปัญหาและอุปสรรคของทั้งญี่ปุ่นและเกาหลีเหนือเอง สำหรับญี่ปุ่นเป็นเพราะปัญหาการเมืองภายใน มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง อีกทั้งภายในรัฐบาลมีความเห็นขัดแย้งกันเอง ในการเจรจาปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือ ส่วนเกาหลีเหนือได้สร้างปัญหาที่นับเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้การเจรจาปรับความสัมพันธ์ ที่เริ่มขึ้นในต้นปี ค.ศ. 1991 ต้องหยุดชะงักในปลายปี ค.ศ. 1992 คือ ปัญหาการพัฒนานิวเคลียร์ และด้วยปัญหานี้ได้ทำให้ สหรัฐอเมริกาและเกาหลีใต้เข้ามีบทบาทและอิทธิพลต่อญี่ปุ่น ในการเจรจาปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือ โดยพยายามกดดันให้ญี่ปุ่น นำเอาประเด็นปัญหาการพัฒนานิวเคลียร์ เข้าเป็นเงื่อนไขสำคัญ ให้เกาหลีเหนือยอมปฏิบัติตามพันธะผูกพันที่มีต่อ สนธิสัญญาห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ และยอมให้เจ้าหน้าที่ขององค์กรพลังงานปรมาณูสากลเข้าตรวจสอบ โรงงานพลังงานนิวเคลียร์ ที่สหรัฐอเมริกาและนานาชาติต่างต้องสงสัยว่ากำลังดำเนินการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ ก่อนที่ญี่ปุ่นจะปรับความสัมพันธ์ด้วย ซึ่งญี่ปุ่นก็ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ จึงจำต้องนำเอาประเด็นดังกล่าว เข้าเป็นเงื่อนไขสำคัญให้เกาหลีเหนือยอมตามก่อนที่ญี่ปุ่นจะปรับความสัมพันธ์ด้วย ซึ่งสภาพการจำยอมของญี่ปุ่นนี้ สามารถอธิบายได้ตามกรอบแนวคิด ทฤษฎีระบบ ของ มอร์ดัน เอ แค็บแลน ที่เห็นว่าประเทศมหาอำนาจ ตัวแสดงสำคัญในระบบใหญ่ มีบทบาทและอิทธิพลในฐานะเป็นตัวแสดงอย่างสำคัญในระบบย่อย จนทำให้ระบบย่อยจำเป็นต้องให้ความร่วมมือ หรือปรับเปลี่ยนนโยบายตามประเทศมหาอำนาจนั้น ทั้งนี้การที่ประเทศมหาอำนาจเข้ามามีอิทธิพลต่อระบบย่อย ล้วนมีเป้าหมาย

ในการกระทำด้วย ในที่นี้ประเทศมหาอำนาจดังกล่าวก็คือ สหรัฐอเมริกาที่เข้ามากดดันญี่ปุ่นซึ่งอยู่ในระบบย่อย ให้หยิบยกเอาประเด็นปัญหานิวเคลียร์เป็นเงื่อนไขสำคัญ ต่อการที่ญี่ปุ่นจะยอมปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือ ซึ่งการเข้ามามีบทบาทดังกล่าวของสหรัฐอเมริกา มีเป้าหมายสำคัญ คือ ต้องการรักษาระบบเดิมในคาบสมุทรเกาหลีให้คงอยู่ต่อไป และต้องการส่งเสริมบทบาทผู้นำของตนในการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพของโลก¹ ด้วยการส่งเสริมข้อตกลงตามสนธิสัญญาห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ดังนั้นเมื่อเกาหลีเหนือพยายามที่จะทำลายระบบดังกล่าว ด้วยการพัฒนานิวเคลียร์ สหรัฐอเมริกาจึงจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทอย่างแน่นอน แต่เนื่องจากสหรัฐอเมริกาไม่ต้องการที่จะเจรจาโดยตรงกับเกาหลีเหนือ เพราะกลัวจะกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ที่มีต่อเกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกาจึงอาศัยสนธิสัญญาความมั่นคงที่ทำกับญี่ปุ่น เป็นตัวกลางเชื่อมโยงให้ญี่ปุ่น ซึ่งกำลังดำเนินการเจรจาปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนืออยู่ในขณะนั้น ให้มีความสำคัญกับประเด็นปัญหานิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือ ว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ซึ่งเป็นพันธมิตรใกล้ชิดของสหรัฐอเมริกาในเอเชียเช่นเดียวกับญี่ปุ่น รวมทั้งถือเป็นภัยต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย ทำให้ญี่ปุ่นจำต้องคล้อยตามท่าทีของสหรัฐอเมริกา นำเอาปัญหานิวเคลียร์ขึ้นมาเป็นประเด็นในการเจรจาปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือ อีกทั้งต้องขอมร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา ในการคว่ำบาตรเกาหลีเหนือ หากเกาหลีเหนือไม่ยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของนานาประเทศ

¹ เห็นได้ชัดจากคำแถลงการณ์ของประธานาธิบดีบิล คลินตันของสหรัฐอเมริกา ที่กล่าวว่าในการปกป้องเสถียรภาพและความมั่นคงของโลก ไม่มีอะไรสำคัญไปกว่าการป้องกันการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์และขีปนาวุธ ดู Bill Clinton, “Statement at a White House Briefing,” *Dispatch* (18 October 1994), p. 1.

นอกจากนี้แค่แปลนยังเห็นว่า ประเทศที่อยู่ในระบบย่อยก็มีบทบาทและอิทธิพลต่อการทำให้ประเทศหนึ่งประเทศใดในระบบย่อยด้วยตัวเอง ต้องปรับเปลี่ยนนโยบายคล้อยตามด้วย ซึ่งก็ล้วนมีเป้าหมายของการกระทำอีกเช่นกัน ในที่นี้ประเทศดังกล่าวก็คือ เกาหลีใต้ ซึ่งถือเป็นตัวแสดงที่สำคัญในระบบภูมิภาค โดยเฉพาะในคาบสมุทรเกาหลี ได้เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อการปรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีเหนือ โดยมีเป้าหมายเพื่อป้องกันภัยที่มาจากเกาหลีเหนือ และการรวมประเทศอย่างสันติ เพื่อการนี้เกาหลีได้พยายามกดดันให้ญี่ปุ่นไม่ปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือ เกินหน้าไปกว่าการเจรจาปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองเกาหลี และด้วยการอาศัยความสำคัญของการเป็นประเทศ ที่ญี่ปุ่นมีผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงอยู่ รวมทั้งอาศัยสหรัฐอเมริกาเป็นตัวกลางเชื่อมโยง สร้างระบบความมั่นคง 3 เสาขึ้นระหว่างญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสหรัฐอเมริกา ทำให้เกิดเป็นระบบพันธมิตรสามเสา ที่ต่างให้ความสำคัญของกันและกัน และหากมีสิ่งใดมากระทบต่อผลประโยชน์ของพันธมิตรทั้งสาม สิ่งนั้นก็ถือเป็นภัยโดยรวมของทั้งสามประเทศ ซึ่งเห็นได้ชัดจากที่ผู้นำของสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ จะหารือกันอย่างใกล้ชิด และย้ำถึงความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาภัยกับเกาหลีเหนือร่วมกันอยู่เสมอ

อย่างไรก็ดีปัญหาการพัฒนานิวเคลียร์ได้ยุติลงในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1994 จากการที่เกาหลีเหนือเจรจาดตกลงกับสหรัฐอเมริกาสำเร็จ สร้างความเป็นไปได้ว่า ญี่ปุ่นกับเกาหลีเหนือจะสามารถปรับความสัมพันธ์ต่อกันได้ ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นในขณะนั้น แสดงท่าทีที่ต้องการปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนืออย่างมาก เพราะปัญหาและอุปสรรคสำคัญได้หมดไป แต่ทว่าสหรัฐอเมริกา ซึ่งยังคงมีบทบาทและอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นอยู่ ได้ระบุว่าเกาหลีเหนอยังคงถือเป็นประเทศที่ภัยต่อเสถียรภาพและสันติภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงหรือของโลกด้วย เพราะเกาหลีเหนือเป็นประเทศที่ให้การสนับสนุนการก่อการร้ายด้วยการส่งออกจีปนาวูทที่มีแสนยานุภาพทำลายล้างสูง ญี่ปุ่นจึงจำต้องชะลอการปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือต่อไป จนกว่าสหรัฐอเมริกาจะปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือได้สำเร็จ ดังเช่นกรณีที่สหรัฐอเมริกาปรับความสัมพันธ์กับจีน และญี่ปุ่นก็ดำเนินการปรับความสัมพันธ์กับจีนคล้อยตามสหรัฐอเมริกาด้วยในปี ค.ศ. 1972 และจนกว่าเกาหลีใต้จะสามารถปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือได้สำเร็จ หรืออาจจะ

สำเร็จหากเกาหลีเหนือ ขอมเข้าร่วมการเจรจา 4 ฝ่าย ระหว่างสหรัฐอเมริกา จีน เกาหลีเหนือและ เกาหลีใต้ ตามข้อตกลงร่วมของผู้นำสหรัฐอเมริกาและเกาหลีใต้ เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1996

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าทราบได้ที ่ญี่ปุ่นยังคงให้ความสำคัญ กับความสัมพันธ์ของ ญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา และสนธิสัญญาความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกา ย่อมมีบทบาทและอิทธิพลต่อการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น โดยเฉพาะ นโยบายต่อเกาหลีเหนือ รวมทั้งต่อการที่ญี่ปุ่นจะปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือด้วย หากเกาหลี เหนือยังคงมีพฤติกรรมที่สหรัฐอเมริกาดูว่าเป็น ภัยต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และ/หรือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวม ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีผลประโยชน์ต่อสหรัฐอเมริกาทั้งทางเศรษฐกิจและยุทธ ศาสตร์ความมั่นคง

แนวโน้ม

เมื่อปัญหาสำคัญที่ทำให้การปรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีเหนือ คือปัญหา การพัฒนานิวเคลียร์ได้ยุติลงแล้ว คาดว่าทั้งสองประเทศจะต้องหันหน้ามา เปิดเจรจาปรับความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอน ซึ่งปัจจัยที่จะช่วยผลักดันให้ญี่ปุ่นหันมาปรับความสัมพันธ์กับเกาหลี เหนือหลังปัญหานิวเคลียร์ได้ยุติลง สามารถวิเคราะห์และแยกแยะได้ดังนี้ คือ

- 1) ความต้องการที่จะละทิ้งอดีตของญี่ปุ่น ในการรุกรานเกาหลี
- 2) ความสำเร็จของการเจรจา 4 ฝ่าย ระหว่างสหรัฐอเมริกา จีน เกาหลีเหนือและเกาหลี ใต้
- 3) สหรัฐอเมริกาสามารถปรับความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเต็มรูปแบบกับเกาหลี เหนือ
- 4) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในเกาหลีเหนือ

5) ลดความตึงเครียดในคาบสมุทรเกาหลี และช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้

6) เพื่อเพิ่มบทบาทผู้นำในการเมืองระหว่างประเทศ อีกทั้งเป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงความสำเร็จในการดำเนินนโยบายการทูต ในยุคหลังสงครามเย็น

ส่วนปัจจัยที่จะผลักดันให้เกาหลีเหนือหันมาปรับความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นหลังปัญหานิวเคลียร์ได้ยุติลง วิเคราะห์แยกแยะได้ดังนี้ คือ

1) ความต้องการทุนและเทคโนโลยีจากญี่ปุ่น เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของเกาหลีเหนือ รวมทั้งค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมหาศาล ที่เกาหลีเหนือจะได้รับจากการปรับความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น (ซึ่งคาดว่าประมาณ 5,000-10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา) จะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของเกาหลีเหนือ อีกทั้งช่วยเพิ่มสถานภาพอำนาจของผู้นำใหม่ ต่อความไม่พอใจของประชาชนในปัญหาเศรษฐกิจด้วย

2) เพิ่มจุดยืนเกาหลีเหนือในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ

ทั้งนี้ในการเจรจาปรับความสัมพันธ์ ทั้งสองประเทศควรจะสร้างความเชื่อใจและความเข้าใจซึ่งกันและกัน แต่การขาดข้อมูลเกี่ยวกับเกาหลีเหนือ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำใหม่ รวมทั้งไม่แน่ใจว่าคิม จอง อิล ที่เชื่อกันว่าจะเป็นผู้นำคนใหม่ของเกาหลีเหนือ จะได้รับการยอมรับเป็นผู้นำเกาหลีเหนืออย่างแท้จริงหรือไม่ เพราะจนถึงขณะนี้ (สิ้นปี ค.ศ. 1996) คิม จอง อิล ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้นำพรรคแรงงานหรือประธานาธิบดีของเกาหลีเหนืออย่างเป็นทางการเลย นับแต่ที่ประธานาธิบดีคิม อิล ซุง ผู้นำที่ยิ่งใหญ่ของเกาหลีเหนือได้เสียชีวิตลงเป็นเวลาเกือบ 3 ปีแล้ว ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้อาจเป็นอุปสรรคต่อการปรับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีเหนือในช่วงหลังปัญหานิวเคลียร์ได้ยุติลงแล้ว และในการสร้างความเชื่อใจนั้นก็ไม่น่าจะคิดว่าเกาหลีเหนือจะสร้างความไว้วางใจแก่ญี่ปุ่นได้อย่างไร เมื่อเกาหลีเหนือยังคงมีพฤติกรรมที่น่าสงสัยจากการส่งเรือดำน้ำสอดแนมเกาหลีใต้ เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1996 อีกทั้งเกาหลีเหนืออาจจะต้องเผชิญกับ

ปัญหาความไม่น่าเชื่อถือในระบบสังคมนิยม เพราะจากผลความสำเร็จในการพัฒนาประเทศทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองแบบประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ ได้สะท้อนให้เห็นถึง ความล้มเหลวของเกาหลีเหนือ อีกทั้งรัสเซียและจีนพันธมิตรที่ใกล้ชิดของเกาหลีเหนือ ได้ปรับเปลี่ยนนโยบายเปิดประเทศ หันไปรับรองและสร้างสัมพันธ์อันดีกับเกาหลีใต้ ในขณะที่เกาหลีเหนือยังคงปิดประเทศ และยังไม่สามารถปรับความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้ได้สำเร็จ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจซึ่งจะเป็นตัวผลักดันให้ประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีเหนือ ต้องเร่งรีบสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน เพื่อรองรับการเติบโตทางความสัมพันธ์นั้น เกาหลีเหนือจะต้องปรับปรุงสภาพภายในประเทศ ให้ดึงดูดนักลงทุนญี่ปุ่นให้เข้ามาลงทุน ทำการค้าในเกาหลีเหนือมากพอ ที่จะทำให้นักลงทุน นักธุรกิจญี่ปุ่นต่าง ๆ หันไปผลักดันให้รัฐบาลญี่ปุ่น สถาปนาความสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือ เพื่อความสะดวกในการดำเนินธุรกิจ

สำหรับญี่ปุ่นซึ่งแสดงความต้องการที่จะดำเนินนโยบายที่เป็นเอกเทศ เน้นการดำเนินนโยบายการทูต และต้องการที่จะเพิ่มบทบาทของตนในการเป็นผู้นำโลกพร้อม ๆ กับการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ แต่ญี่ปุ่นยังคงอยู่ภายใต้การนำของพรรคแอลดีพี ที่ให้ความสำคัญกับระบบพันธมิตรและสนธิสัญญาความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกา เป็นศูนย์กลางในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศยอมทำให้สหรัฐอเมริกา และเกาหลีใต้ซึ่งเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีบทบาทและอิทธิพลอย่างสำคัญต่อ การสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีเหนือต่อไป